

КОНТРАБАНДА – ПРАВОПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

В статті освещается комплекс вопросов теоретического и практического характера, связанных с анализом норм и принципов, регулирующих отношения государств в области противодействия контрабанде и другим нарушениям таможенных правил. Сделан вывод о том, что контрабанда и нарушение соответствующих таможенных правил относятся к правонарушениям международного характера.

There is illustrated a complex of theoretical and practical character questions in the article, connected with legal regulations and principles, that regulates states relations in the area of counteraction to the contraband and other transgression of customs regulations. There was made a conclusion that the contraband and transgression of customs regulations are referred to the offence of international character.

Постановка проблеми. У сучасному міжнародному праві діють норми та принципи, які регулюють стосунки держав в області боротьби з правопорушеннями і, зокрема, з контрабандою та іншими порушеннями митних правил. Для більш чіткого уявлення про взаємодію міжнародних і національних правових норм є необхідним аналіз відповідних теоретичних положень.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Питання міжнародного кримінального і митного права досліджувалися в працях А. Г. Богатирьова, Л. Н. Галенської, І. І. Карпеця, В. П. Панова, К. К. Сандровського та інших вчених. Проте проблемі протидії контрабанді приділено дуже мало уваги, тоді як практична діяльність пов'язана із взаємодією митних служб різних держав, при цьому дослідження міжнародно-правових питань набуває вельми важливого значення.

Метою даного дослідження є з'ясування міжнародно-правової сутності контрабанди, взаємодії норм міжнародного права і внутрідержавного законодавства, юрисдикції правоохоронних органів у протидії цьому злочину.

Міждержавні угоди визначають порядок і умови юрисдикції у справах, що зачіпають інтереси декількох держав, взаємну правову допомогу державних органів при виконанні слідчих, оперативно-розшукових, судових і нотаріальних дій, обмін досвідом і службовою інформацією між митними органами різних держав.

У Програмі боротьби з контрабандою на 2008-2009 рр. особливо акцентується увага на недостатню співпрацю правоохоронних, контролюючих органів України з відповідними органами суміжних з Україною держав щодо обміну інформацією [6].

Міжнародно-правові акти містять принципи міжнародної співпраці. До таких принципів відносяться наступні: дотримання основних прав і свобод людини, загальновизнаних гарантій при притягуванні до адміністративної і кримінальної відповідальності, обміну інформацією про правопорушення і особу правопорушника [15].

Міжнародні конвенції містять постанови, що зобов'язали держави, відповідно до міжнародного і внутрідержавного права, приймати заходи з метою протидії відповідним злочинам.

Розрізняють два види міжнародних злочинів: міжнародні злочини і злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини).

Міжнародні злочини порушують інтереси міжнародної співпраці всіх держав, вони пов'язані з міждержавними відносинами. За їх здійснення, в першу чергу, несе відповідальність держава в цілому, а також конкретний виконавець. Відповідальність держави виражається в міжнародному осуді, конкретні виконавці несуть покарання. Такі злочини визначаються міжнародними актами спеціального призначення, в яких вказуються конкретні злочини і покарання за них.

Справи про ці злочини розглядаються Міжнародним Кримінальним Судом або спеціально створеним Міжнародним Трибуналом. Ознакою міжнародного злочину є визнання його таким ООН.

Прикладом такого злочину може бути агресія, яка визнана міжнародним злочином.

Злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини) зазіхають на блага та інтереси, у збереженні яких зацікавлене все людство. Такі злочини створюють загрозу міжнародним державним інтересам. Боротьба з цими злочинами здійснюється за внутрідержавним законодавством. Відповідальність за їх вчинення несуть фізичні особи. Держава ж як така, несе відповідальність за вчинення її громадянами цих злочинів. Юрисдикція здійснюється органами правосуддя конкретної держави. У разі вчинення конвенційних злочинів, вирок ухвалюється на основі внутрідержавного законодавства [21].

Конвенції передбачають також застосування адміністративно-правових заходів щодо протиправної дії, тобто за вказані в конвенціях правопорушення може наставати й адміністративна відповідальність.

До конвенційних правопорушень економічного характеру відноситься контрабанда і порушення відповідних митних правил [18].

Контрабанда полягає в незаконному переміщенні яких-небудь цінностей через кордон різних держав і за міжнародним звичаєм визнається правопорушенням міжнародного характеру. Відповідальність за контрабанду встановлюється за внутрідержавним адміністративним або кримінальним законодавством. До теперішнього часу багатобічної угоди про боротьбу з контрабандою не прийнято.

Можна відзначити Конвенцію СТС про співпрацю у боротьбі з порушеннями митних правил 1977 р., яка була прийнята у Найробі (Кенія). Укладаються двосторонні ухвали окремих держав про дотримання митних правил та боротьбу з контрабандою.

Багато міжнародних угод характеризують правила переміщення через митний кордон певних предметів.

Розглядаючи міжнародно-правові аспекти контрабанди, звертають увагу заборони переміщення певних предметів: історичних і культурних цінностей, радіоактивних або вибухових речовин, зброї і боєприпасів, стратегічно важливої сировини.

У 1954 році була підписана Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у разі озброєного конфлікту і Протокол до неї, де визначалося поняття культурних цінностей і встановлювався обов'язок держав щодо їх збереження під час військових дій.

Проте, всеосяжної міжнародної конвенції, що регламентує відповідальність за посягання на культурну власність, в мирний час доки немає [16].

У цьому плані можна відзначити деякі угоди, які стосуються окремих аспектів посягань на інтелектуальну власність. Європейська Конвенція про правопорушення, які пов'язані з інтелектуальною власністю 1985 року в Додатку 2 з урахуванням конвенції 1954 року, містить перелік можливих різновидів культурної власності, що можуть бути предметом кримінально-караного посягання [10].

Цей акт містить вказівки на родові поняття культурних і історичних цінностей:

- Археологічні знахідки, отримані в результаті законних і незаконних розкопок.

- Елементи розчленованих художніх, історичних пам'ятників, археологічних об'єктів.

- Картини, живопис, малюнки, що мають важливе значення для різних областей культури.

- Унікальні твори мистецтва (живопису) і скульптури, що мають важливе значення для різних областей культури.

- Оригінальні гравюри, естампи, фотографії, що мають важливе значення для різних областей культури.

- Знаряддя праці, глиняні вироби, написи, монети, друк, коштовності, зброя, залишки поховань, включаючи мумії більш ніж столітньої давнини.

- Предмети меблів, gobелени, килими, одяг, музичні інструменти більш ніж столітньої давнини.

- Рідкі манускрипти і інкунабули, одиничні або в колекції.

- Оригінальні художні колекції з будь-якого матеріалу, що мають важливе значення для будь-яких галузей культури.

- Витвори прикладного мистецтва з різних матеріалів, що мають важливе значення для різних областей культури.

- Старовинні книги, документи, публікації, архіви, що містять записи текстів, фотографії, кіноплівки, речі, що містять історичні матеріали.

- Предмети, пов'язані з найважливішими національними подіями.

- Рідкі колекції і зразки фауни, флори.

- Предмети, що уявляють інтерес з точки зору археології, палеонтології, етнології, філателії, нумізматики.

- Пам'ятники архітектури, мистецтва, історії.

Предмети, що стосуються культурної власності при їх незаконному переміщенні через митний кордон, утворюють склад контрабанди (ст. 201 КК України) [5].

Предметом контрабанди може бути зброя і боєприпаси (окрім гладкоствольної мисливської зброї і бойових припасів до неї). Це поняття також міститься в окремих міжнародних угодах.

З метою введення на міжнародному рівні ефективних методів контролю за переміщенням вогнепальної зброї через національні кордони держави – члени Ради Європи – у 1978 році прийняли Конвенцію про контроль за придбанням і зберіганням вогнепальної зброї приватними особами.

У конвенції дається поняття вогнепальної зброї, до якої відносяться:

- Будь-які предмети, призначені або пристосовані для вживання у якості зброї, з яких, за допомогою вибухового, газового, повітря і будь-яким іншим способом, можна випустити заряд дробу, кулі, інші боєприпаси, заряд токсичного газу, рідини, іншої речовини. Така зброя може бути автоматичною, напівавтоматичною, довгоствольною автоматичною або не менше чим з одним нарізним стволом, напівавтоматичним з гладким стволом; до такої зброї відносяться ручні, реактивні гранатомети. Всі ці предмети мають бути засновані на використанні вибухової матеріальної речовини.

Деталізуючи поняття вогнепальної зброї, в угоді вказується на будь-яку зброю або пристрій, що уявляє загрозу життю або здоров'ю людей шляхом дії на них зарядом паралітичних або дратівливих речовин. До зброї відносяться наступальні або оборонні вогнемети, однозарядне довгоствольна зброя з гладким стволом, довгоствольна і короткоствольна зброя з газовим механізмом, довгоствольна і короткоствольна зброя з пневматичним механізмом, зброя із стріляючим механізмом пружинного типу.

- До вогнепальної зброї відносяться й складові його частини: ударний механізм, патронник, ствол предмету, що визнається вогнепальною зброєю.

- Будь-які боєприпаси, заряди і речовини, спеціально призначені для вказаних предметів, що визнаються вогнепальною зброєю.

- Оптичні приціли зі світловим променем або оптичні приціли з електронним світловим збільшенням або інфрачервоним пристроєм глушників, призначені для установки на будь-якому з предметів, що відносяться до вогнепальної зброї.

- Будь-яка граната, бомба, або інші боєприпаси, які оснащені вибуховим або запальним пристроєм.

Додаток до Конвенції роз'яснює поняття зброї автоматичного, напівавтоматичного, однозарядного, короткоствольного, довгоствольного, а також механізму, що вимагає перезарядження.

Автоматичною визнається зброя, з якої можна вести вогонь чергами.

Напівавтоматична зброя робить постріл при кожному натисненні на спусковий гачок.

Однозарядною визнається зброя, ствол якої перезаряджається для кожного чергового пострілу.

Короткоствольною визнається зброя, довжина якої не перевищує 30-ти см або загальною довжиною менше 60 см.

Довгоствольною визнається зброя, довжина якої перевищує вказані розміри.

Механізм, що вимагає перезарядження, визнається зброєю при приведенні його в дію натисненням на спусковий гачок і перезарядженням.

З поняття вогнепальної зброї виключаються предмети:

1. Явно непридатні для використання.
2. Малопотужні і тому не підлягають контролю в країні, з якої переміщуються.

3. Призначені для піднімання тривоги, подачі сигналів, використовуються при рятувальних діях, а також іншого технічного або промислового використання.

4. Предмети, які внаслідок давнини, не підлягають контролю в країні, з якої переміщуються.

Контрабанда зброї є засобом забезпечення екстремальних, терористичних угруповань і організованих груп загально-кримінального елементу. Зброя нерідко викрадається у військових частинах, а потім перепродається з використанням контрабандних каналів [19].

При цьому необхідно мати на увазі, що зброя може бути законним об'єктом зовнішньої торгівлі; експорт зброї стає інструментом зовнішньої політики. Вочевидь, що наслідки такої політики є небезпечними для людства, але наявність контрабанди, в такому разі, не можна передбачити.

Кримінальний закон в числі предметів контрабанди виділяє радіоактивні речовини (ст. 201 КК України). Вживання атомної енергії в мирних цілях створило потенційну небезпеку використання ядерного матеріалу.

В цілях запобігання такій небезпеці в 1980 році була прийнята конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу, яка спрямована на охорону його безпечного використання, зберігання і транспортування. До радіоактивних матеріалів, разом з джерелами іонізуючого випромінювання і радіоактивними речовинами, відносяться також ядерні матеріали, що містять або здатні відтворювати ядерні речовини, що розщеплюються (розпиляються) [12].

Серйозну тривогу міжнародного співтовариства викликає незаконне виробництво та обіг наркотичних і психотропних речовин, їх незаконне переміщення через митний кордон. Кримінальний кодекс України переміщення таких предметів відносить до спе-

ціального складу контрабанди (ст. 305 КК). Цей злочин створює загрозу для життя і благополуччя людей, негативно впливає на економічні, культурні і політичні основи суспільства.

Міжнародна протидія цим злочинам базується на конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року з урахуванням Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року (з поправками, внесеними до неї відповідно до Протоколу 1972 року) і конвенції про психотропні речовини 1971 року [13].

Конвенція 1988 року детально формулює види заборонених дій, в числі яких називає переправлення, транзитне переправлення, транспортування, імпорт, експорт будь-якого наркотичного засобу або психотропної речовини. Конвенція детально регламентує питання юрисдикції, конфіскації, взаємної юридичної допомоги держав у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин.

Висновки: аналізуючи міжнародні угоди, можна прийти до висновку, що багато хто з них орієнтує внутрідержавне законодавство на введення відповідальності за контрабанду і порушення митних правил за переміщення певних предметів. Такі правопорушення тягнуть відповідальність за внутрідержавним законодавством, підлягають юрисдикції органів конкретної держави. Міжнародний характер зобов'язує держави встановлювати відповідальність за їх вчинення (трансформувати у внутрідержавне законодавство) і протидіяти фізичним особам, винним у їх вчиненні.

Література:

1. Митний кодекс України. – Х.: «Одісей», 2002. – 218 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – 2005. – 192 с.
3. Кримінальний кодекс України. – Х.: «Одісей», 2007. – 242 с.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р., № 959 XII.
5. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20 березня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 12. – С. 518.
6. Програма боротьби з контрабандою на 2008-2009г.: Затв. Указом Президента України від 4 березня 2008 р., № 195 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 51. – 19 березня.

7. Порядок визначення митної вартості товарів та інших предметів у разі переміщення їх через митний кордон України // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1598-98-%EF>.
8. Положення про основні принципи організації перевезення радіоактивних матеріалів через територію України: Постанова КМ від 29 листопада 1997р., № 1332 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 49. – С. 38-42.
9. Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005р., № 8 // Вісник Вищого Суду України. – 2005. – № 6. – С. 10-13.

Тельман Ібадов, Бакинський державний університет

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В настоящей статье предпринята попытка показать, что торговля людьми может рассматриваться как преступление против человечности. В случаях, когда торговля людьми приобретает статус преступления против человечности, возникает ряд важных международно-правовых последствий. Во-первых, появляется перспектива рассмотрения дел, связанных с торговлей людьми, Международным уголовным судом. Во-вторых, торговля людьми как преступление против человечности может выступать в качестве основания для установления универсальной юрисдикции государств. В-третьих, рассмотрение торговли людьми как преступления против человечности полезно с точки зрения прав человека, так как при этом становится возможным применение норм и принципов прав человека к негосударственным образованиям и индивидам.

The purpose of this article is to establish that trafficking of human beings can be regarded as a crime against humanity. There are several important implications for the international legal system if trafficking of human beings is elevated to the status of crime against humanity. First, this could secure trafficking cases being tried by the International Criminal Court. Secondly, such a qualification could serve as a basis for the establishment of universal jurisdiction. Thirdly, treating trafficking as a crime against humanity is useful from a human rights perspective, because the indirect enforcement of human rights norms and principles against non-State actors would become possible.